

АНОТАЦІЇ

Тетяна Кочубей

Внесок Феофана Прокоповича у розвиток української педагогічної думки XVIII ст.

У статті висвітлено педагогічні погляди Феофана Прокоповича на природу людини, можливості її пізнання, пізнавальні можливості її чуттєвого досвіду, розуму як критерію наукового пізнання, утвердження важливості раннього виховання, особливо морального. Розкрито його погляди на організацію навчально-виховного процесу, поєднання світської і релігійної освіти, встановлення зв'язку між різними науками, які викладалися у навчальних закладах XVIII ст. Наголошено на запропонованій Феофаном Прокоповичем системі освіти, яка включала церковні школи трьох типів: архієрейську (елементарну) школу, семінаріум з восьмирічним курсом (середню школу), академію (вищу школу).

Ключові слова: Феофан Прокопович, українська педагогічна думка, XVIII ст.

В статье освещены педагогические взгляды Феофана Прокоповича на природу человека, возможности его познания, познавательные возможности его чувственного опыта, разума как критерия научного познания, утверждение важности раннего воспитания, в особенности нравственного. Раскрыты его взгляды на организацию учебно-воспитательного процесса, сочетание светского и религиозного образования, установление связей между разными науками, которые преподавались в учебных заведениях XVIII в. Акцентировано на предложенной Феофаном Прокоповичем системе образования, которая включала церковные школы трех типов: архиерейскую (элементарную) школу, семинариум с восьмилетним курсом (среднюю школу), академию (высшую школу).

Ключевые слова: Феофан Прокопович, украинская педагогическая мысль, XVIII век.

The article deals with pedagogical views of Theophane Prokopovych on human nature, the possibilities of its learning, cognitive possibilities of its sensory experience, mind as a criterion of scientific knowledge, strengthening the importance of early education, especially moral, for successful development of personality. The following thought of scientist was proven: human actions to be moral must be based on the knowledge and free choice of the good that means that to awaken in a person his natural predisposition for the good and to overcome equally natural predisposition to the evil, we must appeal to his mind and will and educate them.

The views of Theophane Prokopovych on the organization of the educational process, proven by him in the book «Spiritual rules» rated by the contemporaries as «Song of Enlightenment», and his opinion on the combination of secular and religious education, finding of connection between various sciences that were taught in educational institutions of XVIII century were highlighted in the article.

It was found that the content of the famous work contains a detailed plan of academies and seminaries organization, also advanced thoughts about teaching methods and students' regime are expressed. The value of «Spiritual rules» was emphasized; this document made the case of schools foundation mandatory and put it in state policy. The article deals with the education system proposed by Theophane Prokopovych, which included church schools of three types: Pontifical (elementary) school, seminary rate of eight (Middle School), Academy (high school).

Key words: Theophane Prokopovych, Ukrainian pedagogical thought, XVIII century.

Тамара Янченко

Міжнародні зв'язки української педології (20-ті – початок 30-х років ХХ ст.)

У статті висвітлюються основні напрями та форми наукових зв'язків української педології у 20-ті – на початку 30-х років ХХ ст. Показано, що наукове співробітництво вітчизняних вчених-педологів здійснювалося у двох напрямках: співробітництво з науковими й освітніми установами РСФСР та інших республік СРСР; наукові зв'язки з європейськими країнами та США. Доведено, що ці напрями міжнародних зв'язків української педології реалізовувалися через такі форми співробітництва: закордонні відрядження; екскурсії зарубіжних делегацій; участь у роботі міжнародних і всесоюзних наукових з'їздів; методичне співробітництво; висвітлення досвіду діяльності дослідних педологічних установ за кордоном на сторінках педагогічної преси.

Ключові слова: педологія, міжнародні наукові зв'язки, міжнародне наукове співробітництво, дослідно-педологічна станція, науково-дослідна кафедра педології.

В статье освещены основные направления и формы научных связей украинской педологии в 20-е – начало 30-х годов ХХ в. Показано, что научное сотрудничество отечественных ученых-педологов происходило в двух направлениях: сотрудничество с научными и образовательными учреждениями РСФСР и других республик СССР; научные связи с европейскими государствами и США. Доказано, что эти направления международ-

ных связей украинской педологии были реализованы через такие формы сотрудничества: зарубежные командировки; экскурсии иностранных делегаций; участие в работе международных и всесоюзных научных съездов; методическое сотрудничество; освещение опыта деятельности исследовательских педологических учреждений за границей на страницах педагогической прессы.

Ключевые слова: педология, международные научные связи, международное научное сотрудничество, опытно-педологические станции, научно-исследовательская кафедра педологии.

The article runs about the main directions and forms of scientific connections of Ukrainian pedology which is light up in the 20th – beginning of the 30th in the XX century. It is says that scientific collaboration of national pedology-scientists was carried out in two different directions which were expressed not only their geography but also their social and even political pluralism which was possible till the end of 20th: a collaboration with scientific and educational establishments of the USSR and other republics of the USSR; scientific contact with European countries and the USA. It is well-proven that these international directions of Ukrainian pedology connections were realized through the forms of collaboration such as: individual and group abroad business trips; excursions of foreign delegations in educational establishments; participating in the international and in all-union scientific conventions; methodical collaboration (translation and publishing scientific foreign literature, purchasing different stuff and equipment abroad); illumination of foreign experience activity of educational establishments on the pages of pedagogical magazines in scientific literature. From the middle of 30th participation of Ukrainian scientists in the international contacts was substantially limited by the ideological settings of the soviet state.

Key words: pedology, international scientific connections, international scientific cooperation, experimental pedological station; department of pedology research.

Валерія Ірза

Методика організації дослідної роботи учнів (за матеріалами вітчизняної педагогічної теорії 1945-1991 рр.)

У статті ґрунтовно вивчено та проаналізовано педагогічну та методичну літературу другої половини ХХ століття з питань організації сільськогосподарської дослідної роботи у загальноосвітніх школах України. Висвітлено основні етапи планування дослідної роботи та підготовки учнів до усвідомленого проведення польових дослідів. Розглянуто особливості ведення щоденника дослідної роботи. Охарактеризовано фенологічні та метеорологічні спостереження за піддослідними рослинами. Наведено методи збирання та обліку урожаю з контрольних і дослідних ділянок, обробки результатів дослідів та підведення підсумків дослідної роботи.

Ключові слова: сільськогосподарське дослідництво, польовий дослід, дослідна робота, спостереження, навчально-дослідна ділянка.

В статтє изучена и проанализирована педагогическая и методическая литература второй половины ХХ века, посвященная организации сельскохозяйственной опытнической работы в общеобразовательных школах Украины. Освещены основные этапы планирования опытной работы и подготовки учащихся к осознанному проведению полевых опытов. Рассмотрены особенности ведения дневника исследовательской работы. Охарактеризованы фенологические и метеорологические наблюдения за подопытными растениями. Приведены методы сбора и учета урожая с контрольных и опытных участков, обработки результатов опытов и подведение итогов опытнической работы.

Ключевые слова: сельскохозяйственное опытничество, полевой опыт, опытная работа, наблюдение, учебно-опытный участок.

The article presents the results of a detailed study and analysis of pedagogical and methodical literature of the second half of the twentieth century which is devoted to the methods of organization of agricultural research work at Ukrainian secondary schools. The need is stressed to employ the research work as the main factor in the further development of Ukrainian education system. Data are given about the latest researches and publications where the problem of organization of the research work at school has been studied. The main steps in the process of planning of the research work and training students to make the deliberate operations have been described. Attention is drawn to choosing the subject of experimental work and the research program development. Features of keeping a diary of the research work have been analyzed. It is spoken in short about phenological and meteorological observations of experimental plants. It is described in detail about methods of harvest accounting from control and experimental plots, the results of experiments and summarizing of research work. Conclusions are drawn about the role and function of research work at the educational process of secondary school and the main factors influencing the pedagogical efficiency of experimental work.

Key words: agricultural research, field experiment, research work, observation, training and experimental plot.

Наталія Побірченко**Феномен О. Захаренка в оцінці дослідників його творчості**

Стаття присвячена аналізу праць, в яких розкривається постать О. Захаренка. Виокремлено дві групи наукових розвідок, за якими здійснено аналіз. Репрезентовано ключові аспекти життя та творчості педагога, що знайшли відображення у працях сучасних вчених. Висвітлено суть новаторства О. Захаренка крізь призму поглядів вітчизняних дослідників модерної доби. Розкрито досвід діяльності, актуальність ідей, що впроваджувалися в Авторській школі О. Захаренка.

Ключові слова: педагог-новатор, Авторська школа, О. Захаренко, Сахнівська середня школа.

Статья посвящена анализу работ, в которых раскрывается личность А. Захаренка. Выделены две группы научных исследований, по которым осуществлен анализ. Представлены основные аспекты жизни и творчества педагога, которые нашли отражение в трудах современных ученых. Отражена суть новаторства А. Захаренка сквозь призму взглядов отечественных исследователей современной эпохи. Раскрыт опыт деятельности, актуальность идей, которые внедрялись в Авторской школе А. Захаренка.

Ключевые слова: педагог-новатор, Авторская школа, А. Захаренка, Сахновская средняя школа.

This article is devoted to analyzing the works in which the figure of O. Zakharenko is revealed. It is distinguished two groups of scientific researches, on which the analysis is carried out. It is represented the key aspects of life and works of the teacher, which find the reflection in the works of contemporary scientists. It is cleared up the essence of O. Zakharenko's innovation in the light of views of native researchers of modern age. It is exposed the experience of work, the actuality of ideas, which were applied in O. Zakharenko's Author school.

Key words: teacher-innovator, Author school, O. Zakharenko, Sakhnivska secondary school.

Олена Проскура**Життя Януша Корчак і його доля**

У статті представлено долю представника педагогічної ниви ХХ століття – Януша Корчак – відомого польського педагога, лікаря, прекрасного журналіста, талановитого письменника, активного громадського діяча. Він присвятив своє життя дітям, педагогіці та психології, пов'язаній з визначенням наукових та практичних підходів у створенні системи виховання. Той спадок, який полишив Януш Корчак, дав підстави дослідникам поставити його в один ряд з видатними філософами і педагогами попередніх епох, що зберегли своє значення в цивілізаційному розвитку освіти, в культурі педагогічної професії, в розвитку гуманістичної думки. Своім життям Януш Корчак вірно, віддано, талановито служив дітям, захищав дитинство як найважливішу цінність людської цивілізації. Цінність, яка є непроминальною, вічною. Для усіх дітей. На усі часи.

Ключові слова: Януш Корчак, педагогічна думка, життя, доля, діти.

В статье представлена судьба представителя педагогического поприща ХХ века - Януша Корчак - известного польского педагога, врача, прекрасного журналиста, талантливого писателя, активного общественного деятеля. Он посвятил свою жизнь детям, педагогике и психологии, связанной с определением научных и практических подходов в создании системы воспитания. То наследство, которое оставил Януш Корчак, дал основания исследователям поставить его в один ряд с выдающимися философами и педагогами предыдущих эпох, сохранивших свое значение в цивилизационном развитии образования, в культуре педагогической профессии, в развитии гуманистической мысли. Своей жизнью Януш Корчак верно, преданно, талантливо служил детям, защищая детство как важнейшую ценность человеческой цивилизации. Ценность, которая является непреходящей, вечной. Для всех детей. На все времена.

Ключевые слова: Януш Корчак, педагогическая мысль, жизнь, судьба, дети.

The paper presents the representative's fate of educational fields of twentieth century – Janusz Korczak – famous Polish educator, doctor, excellent journalist, a talented writer, an active public figure. He devoted his life to children, pedagogy and psychology related to the definition of scientific and practical approaches to establish a system of education.

That legacy was left by Janusz Korczak, gave reason researchers to put it on par with leading philosophers and teachers of previous eras that have retained their importance in the development of civilization, education, culture teaching profession, the development of humanist thought – with J. Rousseau, J. Pestalozzi, J. Dewey, M. Montessori, A. Makarenko, V. Sukhomlinsky. His personal commitment to one too challenging at all times the case that he chose, commitment to children for whom he lived, who was the mother, father, doctor, teacher, director, friend, colleagues, who was grateful for the cooperation and for the trust for their commitment to children – this gives reason to put it in a row on the fate way as Albert Schweitzer, Valentin (Luke) Voyno-Yasenetsky, Mother Teresa have selected the way of faithful service. Every nation has its saints, give them honor. There are figures who gained worldwide respect...

Janusz Korczak served children talentedly, devotionally, truly all his life, protected childhood as the critical value of human civilization. The value that is everlasting, eternal for all children at all times.

Key words: Janusz Korczak, the education thought, life, fate, children.

Людмила Процай

Просвітницька діяльність Василя Адріановича Євтушевського (1836-1888)

У статті узагальнено досвід просвітницької діяльності В. Євтушевського – педагога, методиста-математика другої половини XIX століття. Установлено, що зміст просвітницької діяльності педагога зумовлювався усвідомленням необхідності поширення освіти серед усіх верств населення, потреби підготовки педагогічних кадрів для народних шкіл, прагненням до розбудови народної освіти, творчими пошуками моделі «нової» школи. Визначено основні напрями просвітницької діяльності: просвітницько-організаційний, музейно-педагогічний, редакторсько-видавничий, громадсько-педагогічний.

Ключові слова: В. Євтушевський, просвітницька діяльність, редакторська робота, громадська робота, педагогічний музей.

В статье обобщен опыт просветительской деятельности В. Евтушевского – педагога, методиста-математика второй половины XIX века. Установлено, что содержание просветительской деятельности педагога обуславливалось осознанием необходимости распространения образования среди всех слоев населения, необходимости подготовки педагогических кадров для народных школ, стремлением к развитию народного образования, творческими поисками модели «новой» школы. Определены основные направления просветительской деятельности: просветительно-организационное, музейно-педагогическое, редакторско-издательское, общественно-педагогическое.

Ключевые слова: В. Евтушевский, просветительская деятельность, редакторская работа, общественная работа, педагогический музей.

The educational activity experience of V. A. Yevtushevskiy as an educator as well as methodist-mathematician of the second half of the XIX century has been generalized in the article.

It has been established that the contents of educator's activity has been conditioned by the consciousness of education spreading among all levels of people necessity as well as educational staff training for people's schools, striving for people's education reorganization, creative retrieval of a «new school» model.

The educational activity content and its principle guidelines have been covered; they are educational and organizational, museum and pedagogical, editorial and publishing, social and pedagogical.

The perspective tendencies of V. A. Yevtushevskiy's educational activity experience introduction have been outlined on the basis of integrated V. A. Yevtushevskiy's educational activity, i.e. notice enchancement to training and educational activity with children in boarding schools; future teachers implication to the pedagogical museums organization in higher educational establishments and their potential application into training and educational process; self-education organization for future teachers and practicing teachers to improve their training and skills quality; investigation of V. Yevtushevskiy's pedagogical heritage to expand historical as well as pedagogical attainments.

Key words: V. Yevtushevskiy, educational activity, editorial activity, social activity, pedagogical museum.

Олександра Шипарьова

Розвиток мережі закладів професійно-технічної освіти Сумської області (1959–1991 роки)

У статті проаналізовано розвиток мережі закладів професійно-технічної освіти Сумської області протягом 1959–1991 років. Зосереджено увагу на організації та реорганізації професійно-технічних училищ, які відбувалися відповідно до змін нормативно-правової бази, зміні кількості учнів у цих закладах, розширенні переліку професій, за якими готували кваліфікованих робітників, переході закладів професійно-технічної освіти на підготовку робітників з отриманням середньої освіти.

Ключові слова: професійно-технічна освіта, професійно-технічні училища, міські професійно-технічні училища, сільські професійно-технічні училища, технічні училища, кваліфікований робітник.

В статье проанализировано развитие сети учреждений профессионально-технического образования Сумской области на протяжении 1959–1991 годов. Сосредоточено внимание на организации и реорганизации профессионально-технических училищ, которые происходили в соответствии с изменениями в нормативно-правовом поле, изменении количества учащихся в этих учреждениях, расширении перечня профессий, по которым подготавливали квалифицированных работников, переходе заведений профессионально-технического образования на подготовку рабочих со средним образованием.

Ключевые слова: профессионально-техническое образование, профессионально-технические училища, городские профессионально-технические училища, сельские профессионально-технические училища, технические училища, квалифицированный работник.

The article analyzes the development of a network of institutions of vocational education in Sumy region within 1959–1991. It focuses on organization and restructuring of vocational schools, which was in accordance with changes in the regulatory framework, the change in the number of students in these institutions, the expansion of the list of professions for which was prepared by skilled workers, the transition of vocational education for the training of workers with secondary education. The rapid development of science and technology greatly influenced the development

of the network of vocational schools, encouraged the creation of new, technologically more complex jobs. Analysis of regulatory documents, archival sources revealed that during 1959–1991 was an intensive development network of vocational education in Sumy region, reorganization institutions took place, new skills cut off, and the number of students in vocational schools increased significantly. Changing quantity and quality of vocational schools: in 1958 there were 19 in vocational schools, and in 1989–46, which carried out training for 90 specialties.

Key words: vocational education, vocational schools, city vocational school, rural vocational schools, technical college, skilled worker.

Володимир Арешонков

Дезінтеграція змісту шкільного суспільствознавства (1975–1986 рр.)

У статті досліджується процес дезінтеграції змісту шкільного суспільствознавства у другій половині 70-х – першій половині 80-х років ХХ століття. Зроблено висновок, що з середини 70-х років ХХ ст. у змісті шкільного суспільствознавства відбулася дезінтеграція у межах культурологічної теорії змісту освіти та з'явилися нові навчальні предмети і факультативні курси правового, етико-морального, філософського, естетичного спрямування. Причинами зазначеного процесу були правові, демографічні і моральні проблеми радянського суспільства 70-х – першої половини 80-х рр., які потребували свого вирішення.

Переважним чинником дезінтеграції змісту шкільного суспільствознавства став «зовнішній» – реальні суспільні потреби, що мали бути вирішені у ході освітніх реформ та за сприяння активності педагогів і методистів.

Ключові слова: суспільствознавство, зміст освіти.

В статье исследован процесс дезинтеграции содержания школьного обществоведения во второй половине 70-х – первой половине 80-х годов ХХ века. Сделан вывод, что с середины 70-х годов ХХ в. в содержании школьного обществоведения произошла дезинтеграция в рамках культурологической теории содержания образования и появились новые учебные предметы и факультативные курсы правового, этического-морального, философского и эстетического направления.

Ключевые слова: обществоведение, содержание образования.

The article investigates the disintegration process of school social science in the second half of the 70th – the first half of the 80th of the XX century. It is concluded that in the middle of the 70th of the XX century in the school social science contents the disintegration took place within the scope of the culturological theory of the educational contents and new subjects and extracurricular activities of legal, ethical-moral, philosophical, aesthetical direction. The reasons of the indicated process became legal, demographical and moral problems of the Soviet society of the 70th – the first half of the 80th, which demanded the solution on the level of the pupils' preparation to life. The primary factor of the school social science disintegration contents became the «outside» – real social needs, that can be decided in the process of educational reforms and within the assistance of teachers and methodologists' activity.

Key words: social science, educational contents.

Володимир Біліченко

Співацька освіта в Україні як основна складова розвитку загальної музичної освіти (XVII–XVIII ст.)

У статті на прикладі співацької школи м. Глухова, музичної академії у м. Кременчуці, Харківського колегіуму та Київської академії розкривається роль і значення співацької освіти у загальному розвитку музичної освіти в Україні у XVII–XVIII ст. Описано жанрове розмаїття української народної пісні та її поступальний розвиток протягом указанного періоду. Охарактеризовано процес збагачення жанрів української народної творчості, зростання інтересу до неї зі сторони передових письменників, поетів, музикантів. Представлений один із важливих напрямів розвитку співацької освіти того часу – багатоголосний церковний спів а сарпелла, який дістав назву партесного, тобто співу по окремих хоровах партіях.

Ключові слова: співацька освіта, українська народна пісня, хоролий спів, поступальний розвиток музичної освіти.

В статье на примере певческой школы г. Глухова, музыкальной академии в г. Кременчуге, Харьковского коллегиума и Киевской академии раскрывается роль и значение певческого образования в общем развитии музыкального образования в Украине в XVII–XVIII в. Описано жанровое многообразие украинской народной песни и ее развитие на протяжении указанного периода. Дана характеристика процесса совершенствования жанров украинского народного творчества, повышения интереса к нему со стороны передовых писателей, поэтов, музыкантов. Представлено одно из важнейших направлений развития певческого образования того времени – многоголосное церковное пение а сарпелла, которое получило название партесного, то есть пения по отдельным хорам партиям.

Ключевые слова: певческое образование, украинская народная песня, хоровое пение, последовательное развитие музыкального образования.

The article deals with the role and the significance of the singing education within the general development of musical education in Ukraine in the 17th – 18th centuries. Genre variety of the Ukrainian folk song and its progressive development during different periods is also described in the article. The experience is based on the work of the Musical School of the town of Glukhiv, Musical Academy of the town of Kremenychy, Kharkiv College and Kyiv Academy the opening of which were the first steps in preparing proper specialists. Much attention is paid to the Ukrainian folk song as the basic of different instrumental works – from simple arrangement by solo instrument or rather small ensemble to introduction of it to symphony and opera. The process of enriching of numerous genres of folk creation and increasing interest to it from progressive-minded writers, poets, and musicians is mentioned in this article as well. There is also a description of one of the most important directions in the development of musical education of that time – many-voiced church singing a cappella which takes its name from special style of singing – singing in separate parts. There are some examples of different forms of musical performances of that time too. The article proves that the most remarkable achievements of national musical culture of the 17th – 18th centuries are inseparably connected with the development of singing education, choir creation and choir performance and it is due to the inclination of the Ukrainian people to collective singing.

Key words: singing education, Ukrainian folk song, choir singing, progressive development of the musical education.

Лариса Корж-Усенко

Історіографічний вимір становлення вищої освіти в Україні

Дослідження присвячене узагальненню основних підходів вітчизняних і зарубіжних учених до проблеми витоків, зародження і становлення вищої освіти в Україні, що пов'язані з афінською системою освіти в містах-полісах Північного Причорномор'я, діяльністю шкіл підвищеного типу для світської і духовної еліти в Київській Русі, практикою українських братських шкіл, Острозької та Києво-Могилянської Академії, Львівського університету. Визначено чинники розвитку вищої освіти в Україні та перспективи поглиблення історіографічного виміру в її дослідженні.

Ключові слова: історіографія становлення вищої освіти, історія вищої школи, витoki вищої освіти, докласичний університет, класичний університет, Острозька академія, Києво-Могилянська Академія, Львівський університет.

Исследование посвящено обобщению основных подходов отечественных и зарубежных ученых к проблеме истоков, зарождения и становления высшего образования в Украине, связанные с афинской системой образования в городах-полисах Северного Причерноморья, деятельностью школ повышенного типа для светской и духовной элиты в Киевской Руси, практикой украинских братских школ, Острожской и Киево-Могилянской Академии, Львовского университета. Определены факторы развития высшего образования в Украине и перспективы углубления историографического измерения в ее исследовании.

Ключевые слова: историография становления высшего образования, история высшей школы, истоки высшего образования, доклассический университет, классический университет, Острожская академия, Киево-Могилянская Академия, Львовский университет.

The research is devoted to generalization of the main approaches to the problem of higher education formation on the territory of Ukraine. Conducted analysis makes it possible to classify them and identify the fact that some scholars associate the sources of higher education origin in Ukraine with the Athenian system of the Greek policies at the Northern Black Sea Coast, while others find them at the Palace School of Kievan Rus and establishments of preparation higher church hierarchy; the representatives of the third group emphasize importance of the centuries-old practice of Ukrainians' «intelligent tourism» in Europe. Some researchers see in corporate nature of democracy and communal schools the samples of European universities. A number of reputable scientists are solidary in identifying an outstanding value of Ostrog Academy in the development of the scientific potential, preservation of the Orthodox Ukrainians national identity. It has been determined that the majority of the domestic and foreign representatives of the scientific community give «garland» alma-mater of higher education – the Kyiv-Mohyla Academy – as the first university of the Preclassical type and Lviv University – the first university of the classical type.

Among the factors of higher education formation in Ukraine as the priority point, the presence of national statehood, as well as the impact of public and private initiatives for cultural and educational processes has been highlighted.

Key words: historiography higher education establishment, the history of higher school, the origins of higher education, pre-classical university, classical university, Ostrog Academy, Kyiv-Mohyla Academy, University of Lviv.

Лілія Кравчук

Історичні тенденції розвитку шкільної іношомовної освіти в Україні у другій половині ХХ ст.

Проаналізовано історичні тенденції розвитку шкільної іношомовної освіти в Україні у другій половині ХХ ст. Виявлено позитивні та негативні моменти навчання іноземних мов, на основі яких окреслено прогностичні тенденції подальшого розвитку й удосконалення цього процесу. Розкрито прорахунки в організації іношомовної підготовки учнів у загальноосвітній школі України у другій половині ХХ ст. та проведено порівняльну аналогію для сучасної школи. Обґрунтовано найбільш доцільні шляхи реалізації актуальних ідей минулого в практиці загальноосвітньої школи.

Ключові слова: тенденції, іношомовна освіта, іноземні мови, процес навчання, школа.

Проанализированы исторические тенденции развития школьного иноязычного образования в Украине во второй половине ХХ в. Выявлены положительные и отрицательные моменты обучения иностранным языкам, на основе которых обозначены прогностические тенденции дальнейшего развития и совершенствования этого процесса. Раскрыты просчеты в организации иноязычной подготовки учащихся в общеобразовательной школе Украины во второй половине ХХ в. и проведена сравнительная аналогия для современной школы. Обоснованы наиболее целесообразные пути реализации актуальных идей прошлого в практике общеобразовательной школы.

Ключевые слова: тенденции, иноязычное образование, иностранные языки, процесс обучения, школа.

The article analyzed historical trends of school's foreign language education in Ukraine in the second half of the twentieth century. The positive and negative aspects of teaching of foreign languages from which outlined the prognostic trends of further development and improvement of this process was discovered. The shortcomings in the organization of process of teaching foreign languages of pupils in the secondary school of Ukraine in the second half of the twentieth century was revealed and made the comparative analogy to the modern school. The most appropriate ways to implement the ideas of the past in the practice of the secondary school was grounded. Established, that the leading trends in foreign languages teaching in the secondary school of Ukraine at the second half of the twentieth century were follows: genesis of content, forms and methods of foreign languages teaching influenced by social and political factors; substantiation and partial realization the idea of continuous foreign language education from primary school and institutes, establishment and development of scientific research in the sphere of foreign languages; combination of full-time education with part-time and elective courses; development of new methods of teaching (personality-active method, communicative) and reorientation of teaching purposes on the individual student; dominance in foreign language training the receptive skills on «live communication»; predominance of collective group methods of learning over personal oriented; lack of adequate of infrastructure and informational-communication technologies.

Key words: trends, foreign language education, foreign languages, studying process, school.

Валентина Кушнір

Впровадження політехнічного навчання у загальноосвітній школі у 1952–1958 роках

В статті висвітлено розвиток ідей політехнічного навчання у 1954–1958 роки, відповідно до якої передбачалося знайомство учнів загальноосвітньої школи з основними принципами всіх процесів виробництва та формування в них навичок поводження з найпростішими знаряддями всіх виробництв. Визначено державні документи, які проголошували необхідність впровадження політехнічного навчання. Охарактеризовано напрями пошуку практичного запровадження політехнічно спрямованого змісту навчання, який поступово призвів до професіоналізації старших класів загальноосвітньої школи, зачасти і до підготовки робітників вузької спеціалізації.

Ключові слова: політехнічне навчання, виробниче навчання, спеціалізація, професіоналізація старших класів.

В статье освещено развитие идеи политехнического обучения в 1954–1958 гг., согласно которой предусматривалось знакомство учащихся общеобразовательной школы с основными принципами всех процессов производств и формирования у них навыков обращения с простейшими орудиями всех производств. Определены государственные документы, которые провозглашали необходимость внедрения политехнического обучения. Охарактеризованы направления поиска практического внедрения политехнического направленного содержания обучения, которое постепенно привело к профессионализации старших классов общеобразовательной школы, часто и к подготовке рабочих узкой специализации.

Ключевые слова: политехническое обучение, производственное обучение, специализация, профессионализация старших классов.

The paper highlights the development of the idea of polytechnic studies during the years 1954–1958. Polytechnic education involved secondary school students acquainted with the basic principles of all processes of production and the formation of their skills handling the simplest of all instruments of production. Defined public documents proclaimed the need to introduce polytechnic education. The characteristic directions of practical implementation Polytechnic di-

rected learning content.

Finding ways to introduce polytechnic education in secondary school lasted a long time. First knowledge of the main sectors of economic activity provided during circle work and excursions, later in the classroom for industrial training.

Practical implementation of polytechnic education gradually led to the professionalization of the senior classes of secondary school. Inclusion in curriculum content polytechnic education has led to a reduction in general body of knowledge and to overload students, in some schools, workload reached 12 hours a day. Feasibility Polytechnic education was carried out by including the content of polytechnic education in disciplines (physics, chemistry, biology, etc.), ensure Polytechnic equipment and auxiliary workshops, use of various forms of extra-curricular activities for the benefit of polytechnic education.

Quality training of students in secondary Polytechnic School of training exposed significant doubts, because it depended on many factors: the availability of manufacturing base, competent teachers among workers and cleverly designed engineering and technical workers training program desired specialty.

Key words: polytechnic education, industrial training, specialization, professionalization of senior classes.

Надія Фроленкова

Детермінація соціально-економічного та нормативно-законодавчого регулювання змісту дошкільної освіти Української РСР (друга половина ХХ століття)

Розкрито соціально-економічний чинник як детермінант нормативно-законодавчого регулювання змісту дошкільної освіти УРСР в історико-педагогічному онтогенезі. Охарактеризовано зміст нормативно-законодавчих механізмів освітньої діяльності та їх зміни відповідно до соціально-економічних, політичних, ідеологічних та культурних впливів в УРСР. Ретроспективний аналіз становлення і розвитку змісту дошкільної освіти в радянській Україні показав, що динаміка його розвитку містить як рушійні, так і гальмівні процеси, що відбувалися під безпосереднім централізованим та уніфікованим регулюванням з боку держави. Зроблено висновок про те, що державні освітні документи відображали своєрідність тогочасної суспільної теорії та практики дошкільної освіти у період від повоєнних часів до незалежності УРСР.

Ключові слова: розвиток освіти, регулювання змісту дошкільної освіти, нормативно-законодавчий супровід, соціально-економічний стан, науково-методичне, матеріально-технічне забезпечення, дошкільний навчальний заклад.

В статье раскрыт социально-экономический фактор как детерминант нормативно-законодательного регулирования содержания дошкольного образования УССР в историко-педагогическом онтогенезе. Сделана характеристика содержания нормативно-законодательных механизмов образовательной деятельности и их изменения в соответствии к социально-экономическим, политическим, идеологическим и культурным влияниям в УССР. Ретроспективный анализ становления и развития содержания дошкольного образования в Советской Украине показал, что динамика его развития содержит как движущие, так и замедляющие процессы, происходившие под непосредственным централизованным и унифицированным регулированием со стороны руководства страны. Сделан вывод о том, что государственные образовательные документы отражали своеобразие общественной теории и практики дошкольного образования в период от послевоенных времен к независимости УССР.

Ключевые слова: содержание дошкольного образования, нормативно-законодательное сопровождение, социально-экономическое положение, научно-методическое, материально-техническое обеспечение, дошкольное учебное заведение.

Social-economic factor as determinant of normative-legal regulation of the content of pre-school education of Ukrainian SSR in historic-pedagogical ontogenesis has been revealed. The content of normative-legal mechanisms of educational activity and their changes according to social-economic, political, ideological and cultural influences in Ukrainian SSR have been characterized. Retrospective analysis of formation and development of the content of pre-school education in the Soviet Ukraine showed that the dynamics of its development contains both motive and inhibitory processes, which took place under immediate and normative-legal regulation on the side of the state. Interdependence and interacting influence of normative-legal factor of the content of pre-school education with the social-economic one has been reflected, their determination has been grounded.

The conclusion is made that the state educational documents reflected originality of social theory of that time and the practices of pre-school education in the period from the postwar years till the independence of Ukrainian SSR. According to the results of the research it is determined that development of the system of pre-school education in Ukraine in the mentioned period was characterized by the search of more perfect forms, methods, contextual filling of teaching and upbringing. It is found out that pre-school education was developing according to the needs and demands of the society, which were determined in decisions of party bodies, resolutions of congresses; the model of pre-school education is totalitarian, put on ideologic blinkers; the system of regulation is centralized and unified.

Although slowly, with difficulties, the science steadily, and education practice together with it was moving away from authoritarianism and found the way of democratization of the content of pre-school education.

Key words: *development of education, regulation of the content of pre-school education, normative-legal accompaniment, social-economic state, scientific-methodological, financial and technical support, pre-school educational establishment.*

До джерел вивчення психолого-педагогічного забезпечення процесу диференціації у середній школі України (кінець 1950-х рр.)

(Публікація Наталії Дічек)

Автор публікації пропонує текст архівного документу – стенограму спільного засідання вчених Рад Інституту педагогіки УРСР та Інституту психології УРСР (від 11 грудня 1958 р.), присвяченого обговоренню питання про диференціацію навчання і розвиток здібностей учнів. У цьому документі яскраво відображено позицію і ставлення провідних українських учених у галузі шкільної освіти до ідеї запровадження диференціації навчання, зокрема організації шкіл для обдарованих дітей. Стисло окреслено історичні реалії, які вмотивувували зазначене обговорення. Із тексту стенограми постає, що в обговоренні запровадження можливих освітніх новацій, українські науковці висловлювали різні думки: і на користь змін, і проти них. Документ може бути корисним дослідникам розвитку школи у радянську добу.

Ключові слова: *стенограма, вчена рада, Інститут педагогіки УРСР, Інститут психології УРСР, диференціація навчання, здібності учнів, шкільна освіта, обдаровані діти, українські науковці, освітні інновації.*

Автор публикации предлагает текст архивного документа – стенограмму совместного заседания ученых советов Института педагогики УССР и Института психологии УССР (от 11 декабря 1958 г.), посвященного обсуждению вопроса о дифференциации обучения и развития способностей учащихся. В этом документе ярко отражена позиция и отношение ведущих украинских ученых в области школьного образования к идее введения дифференциации обучения, в частности организации школ для одаренных детей. Кратко обозначены исторические реалии, которые мотивировали указанное обсуждение. Из текста стенограммы возникает, что в обсуждении введения возможных образовательных инноваций, украинские ученые высказывали разные мнения: и в пользу изменений, и против них. Документ может быть полезным исследователям развития школы в советские времена.

Ключевые слова: *стенограмма, ученый совет, Институт педагогики УССР, Институт психологии УССР, дифференциация обучения, способности учеников, школьное образование, одаренные дети, украинские ученые, образовательные инновации.*

The author of publishing offers the archival document - a transcript of the joint meeting of scientists of the Institute of Pedagogy of the USSR and the Institute of Psychology of the USSR (from December 11, 1958), and discussed the issue of differentiation of training and development abilities of students. This document clearly shows the position and attitude of the leading Ukrainian scientists in the field of school education to the idea of introducing differentiated instruction, including the organization of schools for gifted children. Briefly the historical realities outlined that motivated the discussions. It is clear from the transcript text that in discussing the possible introduction of educational innovations, Ukrainian scientists have expressed different opinions, in favor of change and against them. The document may be useful to researchers of schools in the Soviet era.

Key words: *transcript, Academic Council, Institute of Education USSR, Institute of Psychology of the USSR, the differentiation of learning abilities of students, school education, gifted children, Ukrainian scientists, educational innovations.*